

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПСИХОЛОГІЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ
ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ
КРИЗИ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

14-15 вересня 2023 року

Одеса – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та перекладу
Кафедра педагогіки та психології

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПСИХОЛОГІЯ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ В
СУЧАСНИХ УМОВАХ КРИЗИ, ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЦИФРОВОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

14-15 вересня 2023 року

Одеса – 2023

*Плох В. В.,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри загальної психології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна*

ЧАСОВИЙ ВИМІР ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРИ ОБТЯЖЕННІ НЕГАТИВНИМИ ПСИХІЧНИМИ СТАНАМИ

Особливо виразно і часто негативні психічні стани виникають і закріплюються в особистісній організації в критичних ситуаціях життєдіяльності. В момент свого виникнення і розвитку критична ситуація для людини характеризується суттєвою невизначеністю та бурхливими переживаннями з наявністю страху і тривоги. Ефективне усунення загострених протиріч вимагає від особистості адекватного обставинам узгодження активності в когнітивній і афективній сферах. В критичних ситуаціях у форматах стресу, фрустрації, конфлікту, кризи будь-які негативні емоційні реакції в підкріпленні страхом і тривогою є виснажливими й відволікають увагу від збалансованого розумового опрацювання значущої інформації. Ситуативна активація закріплених негативних психічних станів через застосування психологічних захистів, послаблення уваги, нав'язування зручних стереотипних схем розумової діяльності й поведінки перешкоджає адекватній оцінці ситуації та визначенню необхідних ресурсів для дій [3, 4].

Внаслідок негативного емоційного впливу розуміння суб'єктом смислу ситуації може бути неповним, помилковим, відсутнім. При цьому окремі стереотипні варіанти реагування для певних закріплених негативних психічних станів виявляються особливо привабливими і бажаними. Раціональний вибір з числа відомих варіантів вирішення схожих проблем в минулому без достатнього розуміння сутності поточних подій більше спирається на визначення подібності різних ситуацій по окремим особисто прийнятним і помітним ознакам, на суб'єктивну оцінку імовірності успіху, на зручність реалізації відповідно до наявного емоційного стану. У такому випадку продуктивна антиципація дійсно

можливого майбутнього перебігу подій, цілепокладання, планування дій суттєво ускладнюються, а можливість успішного вирішення проблеми – знижується.

Згідно концепції Ж. Нюттена основою мотивації та діяльності людини є її відношення з дійсністю [2]. У відповідності до цього саме розуміння смислу подій може розглядатись як визначення провідного відношення для значущих актуальних і потенціальних змін дійсності. Для подальшого розкриття змісту наведеного положення доречним є звернення до поглядів А.Н. Уайтхеда на фундаментальну сутність процесів реальності [5]. У такому баченні практично будь-який прояв і, особливо, живих організацій може відноситися до деякого процесу в його становленні з численними факторами впливу.

З визначенням суб'єктом смислу провідного відношення в поточній ситуації в процесуальному вимірі встановлюється й притаманна цьому відношенню внутрішня тенденція реалізації з якогось початку в минулому до певних орієнтирів у майбутньому. Відкриття тенденції змін провідного процесу для поточної ситуації і визначення корегуючих зовнішніх впливів дозволяє в часовому вимірі охоплювати цілісним баченням в часовій тривалості розгортання процесу з минулого через теперішнє в майбутнє [3]. При цьому суб'єкт, володіючи знанням провідного процесу, отримує можливість складати і реалізовувати у часі послідовність необхідних дій достатньо узгоджено зі змінами дійсності. В такій узгодженості реалізацій і можливо досягати оптимально збалансованого психічного стану, який розглядається в літературі як потоковий [1]. У випадку недостатності розуміння смислу того, що відбувається, ідентифікація змістовної віднесеності поточних емоцій суттєво утруднюється. У такому варіанті емоції переживаються особистістю скоріше як певний відволікаючий фон для розумових пошуків та організації дій.

У двох проведених нами емпіричних дослідженнях приймали участь 139 і 42 студенти [3, 4]. В якості психодіагностичного інструментарію використовувалися: Фрайбуржський особистісний опитувальник (FPI, форма В); Шкала «компетентність у часі» з тесту самоактуалізації особистості (Е. Шостром); «Опитувальник часової перспективи» (Ф. Зімбардо); «Шкала

переживання часу» (О.О. Кронік, Є.І. Головаха). Для статистичної обробки даних було застосовано кореляційний аналіз за Спірменом.

Було встановлено зворотній статистичний зв'язок у групі досліджуваних ($n=139$) показника «компетентність у часі» з негативними психічними станами, що відповідають: невротичності ($r_s=-.343$; $p<.001$); депресивності ($r_s=-.534$; $p<.001$); дратівливості ($r_s=-.266$; $p=.002$); сором'язливості ($r_s=-.333$; $p<.001$); емоційній лабільності ($r_s=-.468$; $p<.001$). Також визначалися статистичні зв'язки в групах досліджуваних негативних психічних станів з переживаннями часу (табл. 1) та з складовими часової перспективи особистості (табл. 2).

Таблиця 1.

Статистичні зв'язки (за Спірменом) у групі досліджуваних ($n=139$) негативних психічних станів із показниками переживання часу

Психічний стан	Статистичний параметр	Показники переживання часу					
		швидкоплинний	стрибок одібний	стиснутий	неприємний	різноманітний	роздроблений
Невротичність	R	.053	.089	.087	.208*	-.125	.135
	p	.535	.299	.310	.014	.142	.112
Спонтанна агресивність	R	.192*	.279**	.176*	.052	-.040	.197*
	p	.024	.001	.039	.541	.636	.020
Депресивність	R	.108	.175*	.052	.281**	-.174*	.168*
	p	.208	.040	.544	.001	.041	.047
Дратівливість	R	.200*	.334**	.118	.122	-.075	.271**
	p	.018	.000	.165	.154	.379	.001
Емоційна лабільність	R	.111	.147	.089	.235**	-.192*	.196*
	p	.193	.084	.298	.005	.024	.021

Примітка: * – $p < .050$; ** – $p < .001$.

Наведені результати свідчать про те, що негативні психічні стани перешкоджають узгодженому за часом та змістом повноцінному проживанню досліджуваними поточного моменту життєдіяльності (зв'язки показника «компетентність у часі»). При цьому переважаючи переживання досліджуваних по відношенню до плину часу формують суб'єктивне враження розпаду потоку подій на різні фрагменти (див. табл. 1). Також можна констатувати і емоційну напругу щодо виокремлених фрагментів часової послідовності та переходів між ними через актуалізацію негативних психічних станів.

Таблиця 2.

Статистичні зв'язки (за Спірменом) у групі досліджуваних (n=42) негативних психічних станів із складовими часової перспективи

Психічний стан	Статистичний параметр	Складові часової перспективи		
		Минуле негативне	Теперішнє гедоністичне	Теперішнє фаталістичне
Невротичність	R	.572**	.322*	.235
	p	.000	.038	.133
Депресивність	R	.651**	.315*	.485**
	p	.000	.042	.001
Дратівливість	R	.485**	.253	.425**
	p	.001	.107	.005
Сором'язливість	R	.537**	.206	.469**
	p	.000	.191	.002
Емоційна лабільність	R	.590**	.237	.411**
	p	.000	.131	.007

Примітка: * – $p < .050$; ** – $p < .001$.

Таким чином цілісність організації актуального моменту життєдіяльності, яка ґрунтується на розумінні особистістю смислу її критичних відношень з дійсністю, через негативні психічні стани суттєво порушується. При цьому зв'язки між окремими фрагментами часової послідовності скоріше несуть на собі відбитки протиріч, відповідного емоційного забарвлення та схем психологічних захистів, що стали підґрунтям для формування того або іншого негативного психічного стану [4].

Останнє підтверджується значущими зв'язками негативних психічних станів з орієнтацією досліджуваних на негативні враження з минулого (див. табл. 2). Разом із цим цілісність часової організації діяльності порушується через суттєве скорочення передбачуваної перспективи майбутнього. Скорочення часового горизонту майбутнього відбувається у наближенні до виміру теперішнього з його гедоністичним наповненням (див. табл. 2). Останній факт може пояснюватись намаганнями досліджуваних позбутися внутрішньої емоційної напруги через застосування компенсаторних захисних реакцій від тиску з боку фіксованих протиріч з минулого та від страху через невизначеність перебігу майбутнього.

Висновки

1) Суттєва виразність негативних психічних станів (невротичність, депресивність, дратівливість, сором'язливість, емоційна лабільність) перешкоджає повноцінному проживанню особистістю поточного моменту організації діяльності в його цілісності, осмисленості, поєднанні в необхідній повноті і узгодженні всіх значущих часових компонентів з минулого досвіду, з теперішнього, яке сприймається, з передбачуваного можливого майбутнього.

2) З обтяжуючими особистістю негативними психічними станами пов'язано здебільшого неприємне враження фрагментації, розриву, розпаду часової послідовності змін в межах єдиного процесу організації діяльності з характерними переживаннями стрибкоподібності, прискореності, роздробленості плину психологічного часу.

3) Негативні психічні стани для особистості в побудові часової перспективи діяльності пов'язані з зосередженням на негативному минулому, з гедоністичною спрямованістю в теперішньому, з обмеженістю осмисленого визначення майбутнього, з покладанням на випадковість й зовнішні обставини.

Список використаної літератури

1. Csikszentmihalyi, M. Finding Flow: The Psychology of Engagement with Everyday Life. New York: Basic Books, 1998. 192 p.
2. Nutten, J. Motivation, Planning, and Action: a Relational Theory of Behavior Dynamics. Leuven & Hillsdale, New York: Leuven University Press. 1984. 251 p.
3. Plokhikh, V. V. Limitation of psychological defense on the formation of students' time perspective. Insight: the psychological dimensions of society. 2022. 8. P. 39-55. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-8-4>
4. Plokhikh, V., Yanovskaya, S., Bilous, R. Psychological Defenses of Students in the Process of Experience of Time. BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience. 2023, Volume 14, Issue 1, pages: 138-156. <https://doi.org/10.18662/brain/14.1/411>
5. Whitehead A. N. Process and Reality. New York, 1969. 471 p.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	223
<i>Осьодло В.І., Рибчук О. Г.</i>	
РОЛЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У СУЧАСНОМУ ЛІДЕРСТВІ.....	229
<i>Павлова О.В.</i>	
ПСИХІЧНІ РОЗЛАДИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ.....	232
<i>Плохін В. В.</i>	
ЧАСОВИЙ ВИМІР ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПРИ ОБТЯЖЕННІ НЕГАТИВНИМИ ПСИХІЧНИМИ СТАНАМИ	235
<i>Похілько Д.С.</i>	
ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ В КРИЗОВИХ ЖИТТЄВИХ УМОВАХ: РОЛЬ ДОРОСЛОГО	240
<i>Поплавська Є.В.</i>	
МЕНТАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТЕЙ.....	243
<i>Пастернацький А.В.</i>	
ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЯКОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ	247
<i>Панченко О.А., Кабанцева А.В.</i>	
ОСОБИСТІСТЬ У ТУРБУЛЕНТНОМУ ЧАСІ.....	251
<i>Райчева Л.І.,</i>	
ПСИХОЛОГІЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ.....	255
<i>Савченко Л.Л., Отич Г.О., Савченко Д.Р.</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЯМ, ЯКІ ПЕРЕЖИЛИ ТРАВМАТИЧНІ ПОДІЇ.....	259
<i>Самара О.Є., Тацматов В.А.</i>	
МОТИВАЦІЙНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ БАР'ЄР У СВІДКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.	263
<i>Семенов І.С.</i>	
ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	266
<i>Sembrak A.</i>	
PARENTING STYLE AND ITS INFLUENCE ON CHILDREN'S SPORTS ACHIEVEMENTS.....	270
<i>Сервачак О.В., Мамедова А.Ф.</i>	
СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	273
<i>Синякова В.Б.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНО-РЕСУРСНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗАМІСНИХ ФОРМ БАТЬКІВСТВА В ШВЕЙЦАРІЇ	277
<i>Сорока О.М.</i>	
РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДІАГНОСТИЧНОГО ОБГРУНТУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ	